

BACHELOROPPGAVE

Hvilken kunnskap kan være viktig for å kunne gi en familie hjelp etter avdekking av søskenincest?

Av

Kandidatnummer 326
Kristin Midtsund

What knowledge can be important to provide family assistance after the disclosure of sibling incest?

Bachelor i Sosialt arbeid
BSV5-300
Mai 2014

Oppgaven har 8794 ord

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse. Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

326 - Kristin Midtsund

JA NEI

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	1
1.1 BEGREPSAVKLARING	2
1.2 AVGRENSNING.....	2
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING.....	3
2. METODISK TILNÆRMING	3
2.1 LITTERATUR- OG KILDEKRITIKK	3
3. TEORETISKE RAMMER	5
3.1 OVERGREP.....	5
3.1.1 SEKSUELLE OVERGREP	5
3.1.2 INCEST.....	6
3.2 ÅRSAKER TIL SØSKENINCEST	7
3.3 STIGMA, TABU, SKAM OG HEMMELIGHOLD - ET SAMFUNNSPROBLEM	9
3.4 FAMILIEPERSPEKTIVET	10
3.4.1 FORELDRE OG SØSKENFORHOLD	11
3.5 DEN PROFESJONELLE SIN ROLLE	12
4. KUNNSKAP SOM ER VIKTIG I MØTE MED SØSKENINCEST	13
4.1 ER DET NATURLIG UTFORSKNING ELLER OVERGREP?.....	14
4.2 KAN ÅRSAKER TIL SØSKENINCEST PÅVIRKE HJELPEARBEIDET?	16
4.3 HVORDAN KAN FAKTORER SOM STIGMA, TABU, SKAM OG HEMMELIGHOLD PÅVIRKE FAMILIENS SITUASJON?.....	18
5. OPPSUMMERING	21
6. LITTERATURLISTE	22

Vedlegg

- Selvvalgt pensum

1. Innledning

Seksuelle overgrep er et utbredt problem i de fleste kulturer og samfunn. Begrepet incest bruker vi da seksuelle overgrep blir utført mot et familiemedlem. Incest har lenge vært og er fortsatt et tabubelagt tema. Det har siden midten av 1980-tallet vært økt fokus på denne problematikken i det norske fagmiljøet (Søftestad, 2005). Det har vært med på å skape endring, blant annet ved at flere melder fra, tar kontakt med hjelpeapparatet, eller står frem offentlig og forteller om overgrepene. Den mest kjente formen for incest er når far forgriper seg på datter. En mindre kjent form er søskenincest, selv om forskning viser at denne formen opptrer oftere. Et overgrep innen familien rammer flere, både offer, overgriper, søsken, foreldre og andre i familiens nettverk. Dette kan skape særlige utfordringer for familien og hjelpeapparatet. Familien vil kunne befinne seg i en krise etter avdekkingen, og mange vil kunne benekte at det har skjedd. Det vil derfor være viktig at det er et hjelpeapparat rundt som har rutiner og kunnskap om temaet. Foreldrene kan oppleve at begge deres barn er rammet: den ene som overgriper og den andre som offer. Tabu mot incest finnes i de fleste samfunn og kulturer, og kan hindre at overgriper, offer og andre som blir kjent med hendelsen snakker om det. En økning av kunnskap og erfaring om denne gruppen barn og unge, kan bidra til bedre og tryggere saksbehandling. Det kan i tillegg bidra til et bredere behandlingstilbud. Jeg lurer på hva som skal til for å yte god hjelp, derfor er min problemstilling følgende:

Hvilken kunnskap kan være viktig for å kunne gi en familie hjelp etter avdekking av søskenincest?

Bakgrunn for denne oppgaven er tidligere erfaringer med incest problematikk, gjennom hospitering i en barneverntjeneste. Jeg opplevde at dette var et tema jeg ønsket å få mer kunnskap om. I praksis i kriminalomsorgen fikk jeg et lite innblikk i arbeid med seksuelle overgripere, i tillegg til kunnskap om den ungeovergriper. Jeg ble nysgjerrig på hvilken påvirkning dette har på familien, om de alle får riktig og god hjelp. Før oppstart av min undersøkelse har jeg hatt en forståelse av at det ofte bare er offer som får oppmerksomhet og behandling. Det blir ikke fokusert like mye på overgriper, søsken og foreldre. Jeg tenker at det vil være veldig viktig å sette fokus på den ungeovergriper. Jeg har også reflektert over at når det forekommer søskenincest problematikk vil det påvirke og være en vanskelig og kritisk situasjon for hele familien. Da jeg snart er ferdig med utdannelsen som sosialarbeider, vil jeg

treffe på mennesker i ulike livssituasjoner, mange kan være i faser eller oppleve hendelser som kan utvikle kriser. Dette vil være en viktig del av sosialarbeideren sin jobb. Det vil være viktig for meg å ha nok kunnskap om søskenincest, for å kunne gi en familie med denne problemstillingen trygg og god hjelp. Et av formålene med oppgaven vil være å få fagligkompetanse innenfor dette feltet.

1.1 Begrepsavklaring

Jeg skal her avklare de begrepene som er sentrale til problemstillingen. Jeg vil i min oppgave bruke definisjonen til Skirbekk & Skjølrsrød (2012) av ordet "familie". De skriver at begrepet familie opprinnelig betyr husstand, de foreldre og barn som bor i samme hus. Stebarn, adopterte og biologiske familiemedlemmer blir også medregnet. Ordet "avdekke" betyr i min oppgave at søskenincest problematikken er avslørt eller blitt fortalt til hjelpeapparatet. Begrepet "incest" brukes da det er snakk om personer som er så nært beslektet at det er forbudt (Straffeloven, 1902). "Søskenincest" er et begrep som beskriver seksuelle overgrep mot et søsken. Betegnelsen "overgriper" eller "ungovergriper" vil i denne oppgaven bli brukt om den personen som har utøvd seksuell atferd mot en annen. Begrepet "terapeut" eller "hjelpeapparat" brukes om alle fagpersoner som arbeider med personer som er i situasjoner som min problemstilling tilsier.

1.2 Avgrensning

Skulle jeg trukket frem alle faktorer som kan være viktig å ha kunnskap om for å yte god hjelp etter avdekking av søskenincest, ville oppgaven blitt for stor. Jeg er derfor nødt til å avgrense det til noen utvalgte. Faktorer som kan være viktig er for eksempel: tegn på misbruk, samarbeidsinstanser, kriseteori og behandlingstilbud. De faktorene jeg har valgt å trekke frem er kunnskap om seksuelle overgrep, incest og søskenincest. Jeg vil så se på årsaker til at det kan forekomme, familieperspektivet og foreldre- og søskenrelasjonen. Videre vil jeg se på påvirkninger som stigma, tabu, skam, hemmelighold og samfunn. Jeg avgrenser aldersgruppen til barn under 15 år, hvor bror forgriper seg på yngre søster, da det er høyest antall overgrep i denne gruppen. Er barnet over 15 vil det også kunne være snakk om anmeldelse og straff, noe jeg ikke setter fokus på i denne oppgaven.

1.3 Oppgavens oppbygging

Jeg har delt min oppgave inn i fem kapitler. Det første kapitlet er innledningsdelen, hvor jeg har gjort rede for problemstilling, bakgrunn og formål. Jeg har også begrepsavklaring og avgrensing i dette kapitlet. I kapittel 2 gjør jeg rede for metodevalg, fremgangsmåte, litteratur og kildekritikk. Videre skal jeg i kapittel 3 redegjøre for den teorien som er oppgavens teoretiske fundament, som vil være mitt grunnlag for å svare på problemstillingen. I kapittel 4 skal jeg drøfte de faktorene, som fremkommer i den teoretiske delen, som er viktig å ha kunnskap om for å gi en familie hjelp etter avdekking av søskenincest. Jeg vil i det femte og siste kapitlet av oppgaven legge frem min konklusjon.

2. Metodisk tilnærming

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere metoden jeg har benyttet for å komme frem til svar på problemstillingen. En metode er ifølge Dalland (2010) det redskapet vi trenger for å samle inn data til vår undersøkelse. Det vil si hvordan vi vil gå til verks for å samle informasjon til å kunne svare på problemstillingen. Med en kvalitativ metode vil man kunne registrere mening og opplevelse av temaet man undersøker (Dalland, 2010). Kvalitative data viser til egenskapene eller karaktertrekkene ved fenomener, fremfor tall eller målinger som er kvantitative målinger (Tjora, 2011). Kvalitativ studie vil kunne brukes når man vil vite mye fra et lite utvalg av litteratur. I en kvantitativ metode vil du få mindre informasjon fra et større utvalg. I et kvalitativt intervju eller ved en observasjon er det viktig å oppnå kontakt med person eller det miljø som skal forskes. Incest kan være et vanskelig og sensitivt tema, da det fortsatt er tabubelagt og personlig. Det er for mange vanskelig å prate om og det kan være vanskelig å stole på andre når man har blitt utsatt for dette. Det kan derfor bli vanskelig å finne informanter, og klare å skape tillit på så kort tid som en bacheloroppgave er. Jeg trenger også informasjon fra flere enheter for å belyse problemstillingen min. Jeg har derfor valgt å bruke litteraturstudie med en kvalitativ tilnærming som metode for å belyse hvilken kunnskap som kan være viktig for å hjelpe familier med søskenincest.

2.1 Litteratur- og kildekritikk

Kildekritikk brukes for å bevise om en kilde er sann, ved å vurdere og beskrive de kildene som er benyttet (Dalland, 2010). De teoretiske kildene for denne oppgaven er både primær- og sekundærkilder. Primærkilder er data hentet direkte fra kilden, hvor forfatteren bruker egen empiri, mens sekundærkilder er data samlet inn av andre forskere. Man bør derfor være

oppmerksom på at informasjonen som blir brukt kanskje ikke er som den opprinnelig var, dette er avhengig av hvilken hensikt forfatteren har hatt med litteraturen og dens troverdighet (Dalland, 2010). De sekundærkildene som er brukt er fra ulike tidsperioder, noe som kan innebære at registreringen kan ha endret seg fra en tid til en annen (Jacobsen, 2005). Jeg har valgt en hermeneutisk tilnærming til oppgaven. Ifølge Dalland (2010) betyr hermeneutikk fortolkningslære, som historisk har vært knyttet til fortolkning av Bibelen. Det handler om å tolke ulike fenomener, særlig de historiske og sosiale sammenhengene som er bakgrunnen for tekstene som skal tolkes. Analyse av innhentet materiale spiller en sentral rolle i kvalitativ metode (Dalland, 2010), derfor vil denne tilnærmingen være naturlig. Min forforståelse og kunnskap om søskenincest vil kunne ha betydning for valg av teori. Da forforståelsen kan være begrenset, vil det være viktig å være åpen for flere perspektiver (Dalland, 2010). Litteraturen jeg velger vil være valid om den er relevant og gyldig for min problemstilling (Dalland, 2010). Den må også være reliabel, som betyr å være pålitelig, og det er utført korrekte målinger.

Metodisk har jeg gått frem ved å bruke biblioteket og dets database. For å sikre meg at kildene er reliable har jeg sett på kvaliteten av litteraturen (Jacobsen, 2005). Først og fremst på kunnskapen og kompetansen til den som har skrevet dokumentet. Jeg har i min oppgave benyttet meg av en doktoravhandling, fag- og forskningsartikler, tidsskrift, lovverk, fag- og boklitteratur, som er brukt på høyskoler eller universiteter, eller skrevet av personer som har faglig kompetanse. Hvis kildene er uavhengige av hverandre, og beskriver en situasjon på lik måte, vil vi kunne si det var dette som skjedde (Jacobsen, 2005). Ut fra dette ser jeg derfor på mitt valg av litteratur som både valid og reliabel.

I mine søk hadde jeg få funn fra norsk forskning og litteratur om søskenincest. Årsaker til dette kan være at det ikke er gjort mye norsk forskning på temaet. Ut fra mine søk kan det virke som det er i USA og Australia det er gjort mest forskning. Derfor har de fleste forskningsartiklene vært engelskspråklige. For å finne litteraturen har jeg brukt hyllene på Høgskulen i Sogn og Fjordanes bibliotek, jeg har også søkt i databaser som "Bibsys", "Academic search premier", "Idunn", "Lovdata", "Google scholar" og "Norart". Et utvalg av søkeordene jeg har brukt er: "incest", "familie", "misbruk", "ungovergriper", "søsken", "søskenincest", "overgrep", "seksuelle overgrep", "traume" og "krise". Jeg fant også litteratur ved å søke på forfattere som det var referert til i funnene mine. Jeg har benyttet meg av hjelp til søk av bibliotekarene.

3. Teoretiske rammer

I dette kapittelet skal jeg presentere teorien som jeg tenker kan belyse min problemstilling. Jeg starter med overgrep og seksuelle overgrep da jeg mener at denne kunnskapen kan være grunnleggende i arbeidet med individer som er rammet av denne problematikken.

3.1 Overgrep

Det finnes ulike typer og definisjoner av hva et overgrep er. Ifølge Berg (2011) blir fysiske eller psykiske overgrep brukt for å tvinge frem et eget ønske, eller til å få utløp for aggresjon. Justisdepartementet definerer vold som krenkelser av grunnleggende menneskerettigheter (Berg, 2011). Det vil også være ulike alvorlighetsgrader av vold, og opplevelsen av dette kan være subjektiv mellom individ. En av typene er vold i nære relasjoner, som blir definert som vold mot for eksempel ektefeller, barn eller søsken, i rett opp- eller nedadstigende linje. Videre skal jeg gjøre rede for to av disse formene for vold; seksuelle overgrep og incest.

3.1.1 Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep er et komplisert tema, og kan utøves mot personer av begge kjønn. Offeret blir krenket fysisk, psykisk og seksuelt for at overgriper skal dekke sine egne behov (Søftestad, 2005). Det kan være vanskelig å finne en definisjon på seksuelle overgrep. De som finnes er gjerne utformet til de yrkesgrupper, formål og kontekster de skal brukes til. Ryan referert i Birkhaug et al. (2005) ”...definerer seksuell overgrepsatferd som en hvilken som helst seksuell interaksjon mellom personer av en hvilken som helst alder som utføres (1) mot offerets vilje, (2) uten samtykke fra offeret, eller (3) på en aggressiv, utnyttende, manipulerende eller truende måte”(s.987). Disse kriteriene tydeliggjør at det kan være store ulikheter i atferden hos overgriperen. Begrepene kan ikke definere seksuelle overgrep alene, men man må også se på relasjonene, dynamikken og meningen med atferden (Ryan ref. i Birkhaug et al., 2005). Det er mange ulike oppfatninger av hvilke kriterier som må dekkes for å kunne kalle hendelsen et seksuelt overgrep. Synet på hva som er et overgrep er subjektivt, det kan være alt fra berøring til samleie. Det er blitt laget en kategorisering av typer av overgrep for å kunne skille på hendelse og alvorlighetsgrad.

- (1) seksuell atferd, definert som visning av pornografi, blotting, eller forslag om seksuell aktivitet;
- (2) seksuell handling, definert som seksuelt betont berøring, intim eksponering av

genitalia, eller berøring av genitalia; (3) seksuell omgang, definert som samleie, eller forsøk på samleie, oral- eller analsex. (Finkelhor, ref. i Birkhaug et al., 2005, s.988)

I mange av tilfellene vil overgrepene bli utført mot barn. Da myndighetsalderen i Norge er 18 år, vil dette gjelde gruppen fra 0 til 18. Det er et overgrep når voksne utnytter dette, og innlemmer dem i seksuelle aktiviteter som de er for unge til å forstå, og dermed ikke kan gi samtykke til (Kempe, ref. i Bunkholdt, 2010).

Det kan og være en fordel å ha kunnskap om det norske lovverket da man skal arbeide med familier med seksuell overgrepssproblematikk. Seksuelle overgrep er straffbart i Norge, og er overgrepet av alvorlig art kan straffen bli inntil 21 år (Straffeloven, 1902). Det vil bli lagt vekt på offerets alder, og om det var gjennomført samleie. Med samleie menes vaginalt eller analt samleie, innføring av penis i munn, gjenstand i skjede eller endetarmsåpning, også innføring av penis i og mellom store og små kjønnslepper likestilles med samleie (Straffeloven, 1902). Ifølge Straffeloven (1902) regnes seksuelle overgrep som en straffbar handling dersom personen har skaffet seg seksuell omgang med vold eller annen truende atferd, også dersom personen er bevisstløs eller ikke klarer å motsette seg handlingen. Den seksuelle lavalder er ifølge straffeloven (1902) 16 år i Norge. Er personene som har hatt den seksuelle omgangen jevnbyrdige i alder og utvikling, kan lovens bestemmelser falle bort eller straffen være av mildeste art.

3.1.2 Incest

Seksuelle overgrep kan også utføres mot personer som er i familie med overgriper. Misbruket kan gjøres av for eksempel besteforeldre, foreldre eller søsken. Den som har seksuell omgang med beslektede etterkommere, både biologiske og adopterte barn, kan straffes med fengsel inntil fem år (Straffeloven, 1902). Incest er like uakseptabelt og lovstridig som misbruk av andre barn eller voksne, det tas ikke hensyn til alder på overgriper og offer. Søskenincest er en av de vanligste formene for seksuelle misbruk innenfor nærmeste familie. Ved gjennomføring av samleie mellom bror og søster er straffen inntil ett år i fengsel, men fengselsstraff blir ikke anvendt på personer under 18 år (Straffeloven, 1902). Det kan være vanskelig å se utbredelsen av søskenincest i samfunnet. En årsak til dette kan være søsknene sine roller, og at de grensene som er mellom generasjonene ikke blir brutt (Kiselica & Morrill-Richards, 2007). Det vil dermed være lettere å holde overgrepet skjult. Flere undersøkelser viser at det høyeste antallet av overgrep begås av 14 år gamle gutter, der yngre søsken ofte er offer (Inges & Kleive, 2011, Shaw & Lewis, ref. i Harper, 2012). Bunkholdt

(2010) skriver at det i en undersøkelse ved statens institutt for folkehelse fra 1994, kommer frem at i 6,4% av tilfellene av overgrep er det far som er overgriperen, mens i 7,4% er det søsken. Selv om dette er en eldre undersøkelse, kan det være med å underbygge at det er søskenincest som opptrer oftest.

Det kan være viktig å ha kunnskap som bidrar til at man kan forstå at overgriperen er et barn, eller en ung voksen. Det er derfor interessant å spørre seg hvilken aldersgruppe man forstår som barn og ungdom. Ingenes & Kleive (2011) setter grensen mellom å være barn eller ungdom fra overgangen mellom tolv og tretten, da det i denne alder vil være en økning i forståelsen av den handlingen du utfører, og hva det vil ha å si for den personen du gjør dette mot. For ungdom over tretten bruker de blant annet betegnelsen ”ungovergriper”. Birkhaug et al. (2005) skriver at det er flere som mener denne betegnelsen er stigmatiserende, og det vil kunne bli for mye fokus på dem som en gruppe og ikke unike individ. Samtidig kan det være hensiktsmessig å være tydelig på bruken av begrepet, for å tydeliggjøre alvorligheten av atferden (Søftestad, Bjørtvedt, Haga, & Hildèn, 2007). Ifølge Straffeloven (1902) er den kriminelle lavalder i Norge 15 år, som betyr at ingen kan straffes før de har fylt 15. Men ifølge straffeprosessloven (1981) kapittel 18 kan også barn mellom 12 og 15 år etterforskes om det er mistanke om seksuelle overgrep. Internasjonalt har unge overgripere fått ganske stor oppmerksomhet. Spesielt i USA, mens det i Norge er gjort lite forskning på problemet. Birkhaug et al. (2005) skriver ”Det kan være flere forklaringer på det: (1) problemet er faktisk ikke stort, (2) det er for moralsk stigmatiserende å stå frem som ung overgriper, (3) det manglende behandlingstilbudet bidrar til manglende oppmerksomhet mot denne gruppen” (s.987). Jeg skal følgende se på hva som kan være årsak til søskenincest.

3.2 Årsaker til søskenincest

Et vanlig spørsmål som kan komme etter avdekking av søskenincest, er hva som er årsaken. Det er mange og ulike årsaksforklaringer, både på individ-, gruppe- og strukturnivå (Søftestad, 2005). Det er i internasjonale undersøkelser kommet frem at flertallet av barn og unge som begår overgrep har hatt en vanskelig barndom (Barbaree & Marshall, Bonner & Långstøm ref. i Ingenes & Kleive, 2011). Ifølge Ingenes & Kleive (2011) så kan faktorer som aleneforsørgere, lite familienettverk, tilknytningsproblemer, seksuelle overgrep fra familie eller andre og vold, være årsaker til utvikling av overgrepsatferd. Mossige, Ainsaar & Svendin referert i Ingenes & Kleive (2011) har i sin studie funnet ut at opplevelse av seksuelle overgrep vil øke risikoen for selv å forgripe seg på andre. Ifølge Ingenes & Kleive (2011)

finnes det ingen kartleggingsmal som forteller oss om hvilke barn som vil bli overgripere. Barn som forgriper seg er unike, ulike hendelser og forhold i barnets miljø og oppvekst kan bidra til utvikling av negativ seksuell atferd. Ungdomstiden kan for mange være vanskelig. I likhet med Ingenes & Kleives erfaringer viser mange undersøkelser en økt forekomst av seksuelle overgrep i 13-14 års alderen (Barbaree & Marshall & Rich ref. i Ingenes & Kleive, 2011). I denne perioden får man gjerne en økt bevissthet i forhold til egen identitet og seksualitet, det vil og være hormonelle forandringer i kroppen. Dette kan for mange være en vanskelig og tung tid, mange føler de ikke er seg selv lenger, og kan være usikre på egen seksualitet og legning. Reaksjonen kan være depresjoner eller tungsinn, i tillegg til følelser man ikke forstår.

Samtidig som den ungeovergriperen har makt og kontroll over offeret, vil han kunne ha en maktesløs følelse over seg selv, sine følelser og handlinger (DiGiorgio-Miller, 1998). Ifølge Hoghughi, Bhate & Graham referert i Thornton et al. (2008) er få av de unge overgriperne fra intakte familier. Det er typisk for disse familiene at de har et høyt konfliktnivå, og de kan være uorganiserte eller ikke-fungerende. Det kan også være typisk at far i huset ikke er tilstede, eller at mor kan være psykisk fraværende. Baker et al. referert i Thornton et al. (2008) skriver at familiene ofte normaliserer seksualisert oppførsel og i tillegg støtter hemmelighold. Barna kan ha blitt påvirket av å fått se seksuell oppførsel og materiale som for eksempel pornografi i ung alder. Det er og gjerne også flere risikofaktorer i tillegg til dårlig tilknytning som er med å påvirker overgrepsatferd. En risikofaktor er foreldrenes manglende evne til å kunne sette grenser mellom familiens medlemmer. En påvirkning kan og være om familien lever i krise eller at barna får for mye ansvar i hjemmet (Ammerman & Hersen, Johnston & Freeman & Whipple & Finton, ref. i Kiselica & Morrill-Richards, 2007). I mange hjem hvor det forekommer søskenvold er barna mye forlatt til seg selv, det blir overlatt til barna å gjøre avgjørelser og løse konflikter.

Det er to store forklarende teorier som ser på koblingen mellom familiens dysfunksjon, dårlig oppdragelsesevne og ungovergriperes atferd (Thornton et al., 2008). Den første trekker frem perspektivet på tilknytningsteori, og foreslår at dysfunksjon i familien leder til manglende tilknytning mellom barn og foreldre (Barbaree & Langton ref. i Thornton et al., 2008). Bunkholdt (2010) skriver at "...tilknytningsatferd som kan defineres som barnets måter å få og å opprettholde nærhet til sine omsorgspersoner på" (s.174). Opplevelsen av krise og traume kan påvirke en persons tilknytningsevner senere i livet, som kan påvirke ofrenes

forhold til sine egne barn i fremtiden. Den andre forklarende teorien går på sosiallæring. Barn som opplever fysisk vold, lærer at dette er greit. Videre skriver Bunkholdt (2010) at grunnsynet i sosiallæringsteori hovedsakelig går på at det er miljøet sine reaksjoner ovenfor barnet, som vil forme barnets personlighet.

3.3 Stigma, tabu, skam og hemmelighold - et samfunnsproblem

Fenomenet seksuelle overgrep blir av mange betegnet som et samfunnsproblem. I et samfunn er man flere mennesker som lever i fellesskap i et avgrenset område, både kulturelt, økonomisk og sosialt. Ved å delta i sosiale samvær og fellesskapet, er vi en del av det sosiale systemet (Schiefløe, 2011). Det å tilhøre et samfunn innebærer å forstå hva som kan være forventet av oss, med tanke på hva som er rett og galt, og de normer og verdier som finnes i samfunnet. Ifølge Schiefløe (2011) kan mønstrene som følges fast i samfunnet omtales som samfunnets struktur. Strukturer finnes på alle nivå, for eksempel familie, organisasjoner og sosiale nettverk. Samfunnet er et menneskeskapt system, som vil påvirkes av atferden til personene og de vil påvirkes av samfunnet. Jeg skal i følgende del av oppgaven se på noen begreper som kan beskrive seksuelle overgrep som et samfunnsproblem. Begrepene jeg vil beskrive er stigma, tabu, skam og hemmelighold.

Stigmatisering kan forekomme i en familie som har søskenincest problematikk. ”Et stigma er en egenskap eller et kjennetegn som diskvalifiserer en person fra å bli sosialt akseptert på linje med andre” (Schiefløe, 2011, s.205). Stigmaet kan skje på grunnlag av fysiske kjennetegn, eller for noe du har gjort. Stigmaet fører til at du blir behandlet annerledes enn andre i samfunnet, som med stempeling hvor du oppfattes som avviker av omgivelsene. Stemplingen kan ha konsekvenser for deltakelse og aksept i det sosiale liv, som kan føre til opplevelsen av at familie og venner trekker seg bort (Schiefløe, 2011). En person kan bli stemplet etter å ha gjort noe som blir oppfattet som et tabu. Tabu betyr forbud mot å røre ved eller nevne gjenstander, begreper, personer eller grupper (Tabu, 2005-2007). I det daglige er ordet mest brukt i praksis og som moral, ikke i lovverket. Søskenincest har lenge vært et tabubelagt tema, og mange har ment at det er et problem som bare hører innenfor familien (Innes & Kleive, 2011). Ved å ha utført eller opplevd noe som er tabu, er det vanlig å oppleve en følelse av skam. Ifølge Teigen (2012) er skam er en følelse man kan få etter å ha vist en negativ side av seg selv. Ordet er nært knyttet til selvfølelse, og kan få en person til å ønske å gjemme seg, man føler seg liten og mindreverdige. Det er forskjell på skam og

skyldfølelse, da skyld er knyttet til en negativ handling eller hendelse som er gjort. Skam opptrer da individet selv føler de har gjort noe dumt. Opplevelsen av å ha gjort noe som er tabu kan gi følelser som skam og dårlig samvittighet, og kan medføre at offer og overgriper tier om hendelsen (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). Det vil samtidig være mange barn som ikke forstår at aktiviteten er feil. DiGiorgio-Miller (1998) skriver at i alderen seks til tretten vil barnet begynne å forstå overgrepet som galt, og kan oppleve følelser som skam, dårlig samvittighet og skittenhet.

Et fjerde begrep som kan underbygge forståelsen av seksuelle overgrep som et samfunnsproblem, er hemmelighold. En hendelse som søskenincest kan for mange være noe de vil skjule, holde hemmelig for andre. ”Hemmeligheter består av informasjon som er enten tilbakeholdt eller ulikt delt mellom eller blant mennesker” (Karpel ref. i Laupstad & Drangevåg, 2006, s.144). I denne oppgaven tenker jeg på hemmeligheter som er avdekket, og at det for den profesjonelle vil være viktig å forstå betydningen av å bære på en hemmelighet. Familien vil også sannsynligvis ønske å holde hendelsen hemmelig for slekt og nettverk. Ifølge Laupstad & Drangevåg (2006) involverer en hemmelighet flere personer, hvor noen har kjennskap til hemmeligheten og andre ikke. De skiller mellom tre hovedtyper: den første er individuelle hemmeligheter, hvor en i familien har en hemmelighet i forhold til en annen i familien. Den andre er interne familiehemmeligheter, der minst to medlemmer har en hemmelighet, med minst et annet medlem. Denne vil skape sub-systemer i familien. Begge de to første typene kan være kjent for personer utenfor familien. Den siste er delte familiehemmeligheter, hvor alle familiemedlemmene kjenner til hemmeligheten, men den holdes hemmelig for personer utenfor. Den siste typen vil kunne styrke grensene mellom familien og omverdenen. Det er også viktig å huske på at hemmelighold av hendelser som søskenincest vil kunne være med å øke opplevelsen av traumet (Laupstad & Drangevåg, 2006). Følgende vil jeg se på familiesystemet, hvordan vi kan forstå påvirkningen av strukturen på barna og forekomsten av søskenincest.

3.4 Familieperspektivet

I arbeid med søskenincest vil det være naturlig med kontakt med familien. Personene i en familie har alle en relasjon til hverandre, ifølge Schiefloe (2011) vil det innebære en varig kobling mellom mennesker. Det vil være naturlig å samarbeide med foreldrene så lenge barna

er under myndighetsalder. Kunnskap om betydningen av familien og dens strukturelle funksjon kan være avgjørende for virkningen av hjelpen.

En familie er et system som er avhengige av hverandre, og en persons oppførsel vil derfor kunne påvirke de andre familiemedlemmene. Relasjonene i familien er definert av grenser mellom og blant medlemmene og de ulike sub-systemene (DiGiorgio-Miller, 1998). Mangel på grenser vil kunne gi rot i hierarkiet. Normalt sett vil grensene være tydelige og definerte, mens i noen familier vil de være uklare og rigide, noe som kan føre til en dysfunksjonell familie. I familier med søskenincest har også grensene mellom overgriperen og offeret blitt brutt, og utydelige grenser mellom søsken kan være vanskelige for familien å oppdage (DiGiorgio-Miller, 1998). Et overgrep kan lede til splittelser og skader i familiestrukturen. For å effektivt kunne gripe inn og få slutt på overgrepene, kan det være nødvendig å forstå de faktorene som bidrar til den unges overgreps atferd i tillegg til de rundt som skal være en del av behandlingen (Thornton et al., 2008). Man kan finne mange likheter ved familiene hvor søskenincest forekommer, men det betyr ikke at det alltid er likt. Selv om strukturen på familien er lik, kan misbruket bare finnes i den ene (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). I velfungerende familier er strukturen og reglene godtatt og fulgt, noe som gjør at interaksjonen mellom sub-systemene fungerer godt. Familier med søskenincest kan mangle denne strukturen. Fungerende samkjørte regler i familien er nødvendige for å kunne kontrollere oppstart av søskenovergrep.

3.4.1 Foreldre og søskenforhold

Vi har sett at forholdet medlemmene i familien har til hverandre, kan være viktig i forhold til barnas utvikling. Jeg skal i følgende del av kapitlet se på foreldrerollen og søskenforholdet som spesifikke relasjoner, som spiller inn i forståelsen av incest i et familieperspektiv. Det er store ulikheter i foreldres holdninger til oppdragelse, også når det gjelder å formidle verdier, normer og roller til sine barn (Bunkholdt, 2010). Det er gjort flere forsøk på å kategorisere foreldreatferd i oppdragelsesprosessen. Baumrind referert i Bunkholdt (2010) har skilt ut tre forskjellige former for holdninger til oppdragelse. Den ene er permissiv, hvor foreldrene setter få grenser, tillater mange grenseoverskridelser og setter få krav til prestasjoner fra barna. De gir ofte varme og kjærlighet til barna. Den neste er autoritær restriktive foreldrene som er kjøligere, de setter stramme grenser som de forventer skal følges. Den siste formen er

autoritative foreldre, som også setter stramme grenser. De er kjærlige og varme mot barna, og lytter til deres ønsker og behov.

Når det er snakk om forholdet mellom søsken, gjelder det både helsøsken, halvsøsken, ste-søsken og i tillegg adoptiv- og fostersøsken. Søsknene er i samme sub-system, og har en eller begge foreldrene felles. Et søskenforhold er unikt, og den relasjonen de har til hverandre kan påvirke deres sosiale utvikling (Kiselica & Morrill-Richards, 2007). Et forholdet mellom søsken positivt vil det kunne ha en god innvirkning på dem som individer. I motsetning vil et dårlig forhold kunne ha en negativ innvirkning, er det overgrepstaterd mellom søsknene kan man se reaksjoner som redsel og skam (Johnston & Freeman, ref. i Kiselica & Morrill-Richards, 2007).

Foreldrene kan være med å påvirke hvordan forholdet blir, ved for eksempel å kategorisere barna med at den ene er ”den smarte” eller ”den snille” (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). Dette kan skape konkurranseinstinkt, og kan sette barn i maktposisjoner overfor søsken. Det vil være krangler og uenigheter i et sunt søskenforhold, som vil kunne bidra til en god sosialfunksjon. Med søsken kan det være lettere å prøve seg fram med tanke på at familiebåndene gjør at de ikke blir avvist. Caffaro & Conn-Caffaro (2005) skriver at det forholdet søsknene har som barn, vil påvirke hvilke forhold de får til hverandre og andre som voksne. Ekstrem oppførsel mellom søsknene kan oppstå om foreldrene ikke tar nok og konsekvent omsorg for dem. Ved alvorlig vold og forsømmelse kan søsknene få en forstyrret tilknytning til hverandre, enten med en avhengighet eller frigjørelse fra hverandre (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). I behandling etter søskenincest avdekking blir fokuset ofte satt på foreldre og barn relasjonen, og søskenforholdet blir lett avglemt (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). Det vil i en familie også skapes et hierarki blant søsknene. Kjønn, alder, fysisk- og mental styrke er med på å bestemme barnets plassering (Ingnes & Kleive, 2011). Søsken påvirker hverandres utvikling på ulike måter og i ulik grad. Plassen og aldersforskjellen i søskenrekken kan ha mye å si for påvirkningen (Bunkholdt, 2010). Stor aldersforskjell kan gjøre at den yngste gjør som den eldste sier eller gjør, på lik linje som den gjenspeiler foreldrenes oppførsel og rolle.

3.5 Den profesjonelle sin rolle

Jeg har redegjort for ulike aspekter ved søskenincest, og ulike faktorer ved dette. Videre skal jeg se på hvordan den profesjonelle arbeideren kan forstå sin rolle i forhold til dette. I arbeid

med mennesker er det viktig å huske på at du som profesjonell også har en viktig rolle. Din kunnskap, erfaring og måte å arbeide på vil ha mye å si for familien og deres situasjon. Cullberg (2007) skriver at mange typer kriser vil skape problemer hos flere av familiemedlemmene. Mangel på nødvendig teoretisk kunnskap kan gjøre at den profesjonelle behandler feil eller bare behandler symptomene. Cullberg (2007) skriver at en terapeutisk holdning vil kunne hjelpe den profesjonelle å nå sitt mål. Han definerer det med: ”En virkelig terapeutisk holdning er uttrykk for en viss yrkesbevissthet som forutsetter klar kunnskap om: klientens/pasientens situasjon, de psykologiske reaksjoner terapeuten selv har overfor det arbeid han utfører, hvordan den gjensidige kommunikasjonen virker og påvirkes av disse faktorene” (s.144). Videre viser Cullberg (2007) til Feigenberg som i tillegg trekker frem empati som viktig egenskap. Det kan være avgjørende hvordan fagpersonen velger å handle, når det gjelder type hjelp som blir gitt eller anbefalt. Hvordan fagpersonen definerer og ser på fenomenet kan være avhengig av hvilken yrkesgruppe man tilhører (Søftestad, 2005). I tillegg vil tid, kultur og erfaringer kunne spille en rolle. Ingnes & Kleive (2011) mener at denne type saker bør håndteres av fagfolk som har erfaring. De kan da møte barnet eller individet med innsikt, fasthet og omsorg, som er nødvendig for å kunne hjelpe. Videre mener Ingnes & Kleive (2011) at kompetanse og veiledning bør være tilgjengelig i flere instanser, for eksempel BUP og barneverntjenesten. Søftestad (2005) viser og til viktigheten av å kunne arbeide tverrfaglig, og ha et overblikk på hva de ulike andre instansene kan hjelpe med. Det vil være viktig med samarbeid, da saker med seksuelle overgrep kan være tunge å bære alene. Det er i tillegg viktig å huske på å ta vare på seg selv.

4. Kunnskap som er viktig i møte med søskenincest

Jeg har hittil i oppgaven redegjort for ulike teoretiske perspektiver som kan gi kunnskap om hvordan man kan møte familier og individer som opplever søskenincest på en god måte. I den følgende delen av oppgaven skal jeg drøfte hvordan vi kan forstå denne teorien i møte med denne problematikken i en praktisk arbeidssituasjon, og gjennom dette komme med et svar på oppgavens problemstilling. Det første spørsmålet jeg vil stille er hvordan kunnskap om naturlig utforskning eller overgrep kan være viktig da man skal hjelpe en familie som har søskenincest problematikk.

4.1 Er det naturlig utforskning eller overgrep?

Både opplevelsen og vurderingen av om en hendelse er et overgrep kan være subjektiv. Flere studier viser at seksualiteten er en del av vår utvikling, fra vi er født og gjennom hele livet (Barbaree, Marshall & Hudson & Martinson ref. i Birkhaug et al., 2005). Barn flest er nysgjerrig på både sin egen og andres kropp, de ser gjerne på likheter og forskjeller. Innes & Kleive (2011) skriver at det er naturlig og viktig at barn blir glad i og er kjent med kroppen sin. Barna bør få utforske og leke uforstyrret, da dette er en naturlig del av utviklingen. Blir barna fratatt muligheten til dette, kan det vanskeliggjøre deres forhold til sin egen kropp og seksualitet. Det er normal seksuell atferd når barn i lik alder og utvikling berører og utforsker hverandres kropp, uten å føle skam eller skyld (Innes & Kleive, 2011).

Seksuelle overgrep kan være alt fra berøring til gjennomført samleie. Jeg tenker Straffeloven (1902) sin definisjon av samleie, som jeg har gjort rede for i kapittel 3.1.1, kan være en grei betegnelse for hva som menes med samleie. Jf. kapittel 3.1.1 viser jeg til Birkhaug et al. (2005) som skriver om Finkelhor sin kategorisering av ulike typer overgrep, som skal kunne skille mellom hendelse og alvorlighetsgrad. Finkelhor deler det inn i tre kategorier: den første kategorien seksuell atferd kan være blotting, den andre seksuell handling kan være berøring av genitalia, og seksuellomgang kan være oral- eller analsex. Kategoriseringen tydeliggjør min forståelse av hva som kan kategoriseres som overgrep, samtidig som jeg også tenker at berøring kunne gjelde andre deler av kroppen, ikke bare genitalia. Jeg tenker at det derfor vil være riktig å se det sammen med overgrepsatferd. Videre i kapittel 3.1.1 refererer Birkhaug et al. (2011) til Ryans definisjon av overgrepsatferd, som kan gi en antydning på hva som legges i begrepet. Ryan definerer seksuell overgrepsatferd som hvilken som helst seksuell interaksjon mellom personer i alle aldre, det utføres mot offerets vilje, uten samtykke eller på en aggressiv og truende måte. Med samtykke så innebærer det også at man forstår innholdet i det man samtykker til. Ryan sier og noe om at kategoriene ikke kan definere seksuell atferd alene, men man må også se på relasjon, dynamikk og atferdens mening. Ut fra Ryans definisjon så legges det ikke vekt på aldersforskjell mellom barna. I motsetning mener flere at man må se på aldersforskjellen. Er det to barn i samme aldersgruppe vil sannsynligheten for at det er utforskning være langt større enn om det er snakk om en tenårings bror og en yngre søster (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). Cole referert i DiGiorgio-Miller (1998) er med på å underbygge at søskenincest ikke er gunstig selv om aldersforskjellen skulle vært liten, også om en eller begge ser på hendelsen som positiv. Videre viser Caffaro & Conn-Caffaro (2005)

til Laviola sin studie av incest, hvor bror har vært fra null til fem år eldre enn søster, hvor alle jentene følte at de var tvunget til de seksuelle aktivitetene. Ingres & Kleive (2011) mener at man i tillegg til å se på barnas alder, også må se om det er ulikheter i autoritet, dersom det er store forskjeller vil leken være uakseptabel. Jeg tenker det kan være viktig i arbeid med søskenincest å ha forståelse for forskjellen mellom lek og overgrep, og at det kan være ulikt mellom individene. Det kan også være ulik oppfattelse av om leken føles riktig eller ikke for barnet.

Det er ulike teorier om hva lek er, ifølge Smith og Cowie referert i Bunkholdt (2010) mener Piaget at barnet leker for å trene på noe de allerede kan. Videre skriver Bunkholdt (2010) at Vygotsky og Freud mener det i leken ligger et ønske om oppfyllelse. Det kan være ønsker som er utenfor rekkevidde, som for eksempel aggressive og seksuelle ønsker. Det er vanlig at voksne ansvar- og omsorgspersoner kan komme i tvil om leken er god og bra for alle. Alle barn skal kunne føle seg trygge og komfortable i leken. Finnes det for eksempel elementer av tvang, bestikkelser, hemmelighold eller vold, vil det gå over i å være en uakseptabel lek (Ingres & Kleive, 2011). Caffaro & Conn-Caffaro (2005) refererer til Canavan, Meyer & Higgs sin studie av kvinnelige offer etter søskenincest, der de i likhet med Ingres & Kleive (2011) trekker frem de samme temaene som ikke vil være normale i en naturlig utforskning. De har i tillegg tema som trusler, påvirkning på den seksuelle utviklingen, maktforskjeller og reaksjoner i ettertid. De mener at man ikke kan se på seksuell aktivitet som er hemmeligholdt på grunn av redsel eller trusler, som ufarlig lek. Samtidig mener Caffaro & Conn-Caffaro (2005) at det fortsatt er gråsoner i denne delingen, da noen barn kan samtykke på grunn av redsel. Jeg forstår dette som at det kan være vanskelig med sikkerhet å kunne kalle det for lek og utforskning, selv om man ser på alle aspekter av saken.

Grensen mellom normal seksuell atferd og overgrep kan være vanskelig og uklar. Ingres & Kleive (2011) viser til en amerikansk oversikt som var publisert i NCSBY Fact Sheet i 2004, som de mener vil bidra til diskusjonen om hva som er akseptabelt i vårt samfunn. Den første oversikten viser til vanlig seksuell atferd i alderen to til seks og syv til tolv år. Noen av punktene de har trukket frem er: bæsj og tiss prat, nysgjerrig på kjønnsorganer, leke doktor, glede over nakenhet, berører seg selv når er alene, ser på nakenbilder, sjenert og interesserer seg for det motsatte kjønn. De mener uvanlig seksuellatferd i samme aldersgrupper kan være: munn mot kjønnsorgan, putter gjenstander i skjede eller endetarmsåpning, masturberer, berører andre barn eller voksnes kjønnsorganer uten lov, lager seksualiserte lyder og spør

andre om å delta i seksuelle handlinger. Konkrete beskrivelser av de handlingene som er gjort vil kunne være viktig i avgjørelsen.

Det er ikke enighet innen feltet i dag på hva som er overgrepssatferd og naturlig utforskning (Birkhaug et al., 2005). Men som jeg ser i flere av studiene skilles det av forskerne mellom overgrep og naturligutforskning med tvang og frivillig deltagelse. Samtidig vil gråsonene som Caffaro & Conn-Caffaro (2005) peker på være viktig å huske på. Har barnet deltatt frivillig på grunn av redsel vil det vanskeliggjøre å avdekke hva som foregår. Ut fra min forståelse vil jeg derfor også tenke at om barnet plages av anger og skam etterpå, vil det understøtte at dette ikke var ønsket fra barnets side.

4.2 Kan årsaker til søskenincest påvirke hjelpearbeidet?

Som skrevet i kapittel 3.2 finner vi årsaker til overgrep både på individ-, gruppe- og strukturnivå. På de to første nivåene er egenskapene til individet i fokus, forklaringer går på karakteristiske trekk på offer og overgriper (Søftestad, 2005). Det vises her også til barn som er blitt påvirket av dårlige og risikofylte omsorgssituasjoner. Videre skriver de også at noen undersøkelser viser til forklaringer hvor familier er dysfunksjonelle. Jf. kapittel 3.2 er det i flere internasjonale undersøkelser kommet frem at flertallet av unge som utøver overgrep har hatt en vanskelig barndom (Barbaree & Marshall, Bonner & Långstøm ref. i Ingnes & Kleive, 2011). Samtidig trekker Ingnes & Kleive (2011) også blant annet frem aleneforsørgere og lite familienettverk som faktorer, noe som jeg tenker ikke automatisk kan sammenlignes med en vanskelig barndom. De viser også til at overgrep i ulik grad fra andre familiemedlemmer, kan øke sannsynlighet for utvikling av overgrepssatferd. Dette kan knyttes til Søftestad et al. (2007) som skriver at kunnskapen om seksuelt utagerende personer viser at 30-70% selv har opplevd seksuelle overgrep. Min forståelse er at risikofaktorene alene ikke alltid vil kunne utløse overgrepssatferd, men at kombinasjonen mellom de ulike risikofaktorene vil kunne øke faren for å utvikle atferden. Jeg tenker også at ulikheter i individuelle trekk vil kunne påvirke vår påvirkning utenfra. Det kan og være nødvendig å se på helhetsperspektivet for å se om det kan være årsaker til atferden.

Familiesystemteori kan gi en ramme for å forstå den sammensatte problemstillingen i de incestrammede familiene. Den ser på hvordan familien fungerer gjennom livet og dets ulike utviklingsstadier, og hvordan de håndterer forandringene. Minuchin referert i Harper (2012)

beskriver familien som et sammenhengende system som blir påvirket av forandringene hos de enkelte individ eller grupper. Søskeningest vil derfor kunne påvirke både den individuelle og familiens funksjon. I følge DiGiorgio-Miller (1998) kan incestrammede familier ofte ha uklar familiestruktur og grenser, og foreldrene er gjerne fysisk og psykisk fraværende. De seksuelle grensene kan også være uklare og upassende. I motsetning refererer Harper (2012) til Rudd & Herzberger som viser til undersøkelser hvor de mener søskeningest forekommer i alle typer familier, inkludert de som har høy sosioøkonomisk status. Noe som sier meg at de tenker at atferden er basert på individuelle trekk. Ifølge Thornton et al. (2008) er det i incestrammede familier høy konfliktfaktor og uorden. Mange av familiene har problemer med kommunikasjon, oppdragelse og relasjonene i familien. I likhet refererer Thornton et al. (2008) til Prendergasts studie, som viser svært dårlige kommunikasjonsevner mellom foreldrene og den ungeovergriper. Er det problemer med relasjonene i familien, kan dette påvirke tilknytningen mellom familiemedlemmene.

Tilknytning er en viktig del av utviklingen, den gir forståelse av samspillet mellom barnet og andre individer. Inges & Kleive (2011) trekker frem tilknytningsproblemer som en faktor til utvikling av overgrepstatferd. I likhet trekker Søftestad et al. (2007) frem at deres materiale viser at flere av de ungeovergripernes foreldre har hatt psykososiale problemer, som har påvirket tilknytningen mellom foreldrene og barna. Barn som vokser opp med misbruk og vold i hjemmet, vil kunne danne negative og lignende atferdsmønstre for å passe inn i dette miljøet (Inges & Kleive, 2011). Barna kan ha foreldre og ofte søsken som rollemodeller, og blir dermed påvirket av dem. Som skrevet i kapittel 3.2 er det gjort en rekke studier med utgangspunkt i kategoriseringer som får frem sammenhengen mellom barnas utvikling av karaktertrekk og foreldrenes oppdragsstil. Baumrids referert i Bunkholdt (2010) funn var at barn av permissive foreldre var uselvstendige, lite utforskende og hadde ikke lært god selvkontroll. Barn av autoritær-restriktive foreldre var generelt lite tillitsfulle, fjerne og mindre fornøyde. De autoritative foreldrene hadde barn som var selvstendige, god selvkontroll og var selvstendige. Stor aldersforskjell mellom søsknene kan påvirke den yngste til å gjøre som den eldste gjør eller sier, på lik linje som med foreldrene (Bunkholdt, 2010). Noe som vil kunne gi de eldre søsknene makt over de yngste. For mange vil trusselen om å bli satt utenfor det samholdet barn har, ha stor betydning. Barn er gjerne avhengige av og fortrolige med hverandre. De kan derfor ha lite å forsvare seg med om eldre barn skulle utøve overgrep mot dem. Er det i tillegg et tilknytningsproblem med foreldrene, tenker jeg at dette kan øke avhengigheten til søsknene.

På individnivå kan et av eksemplene være læring. I likhet med Baker et al. referert i Thornton et al. (2008) jf. kapittel 3.2, viser Cavanaugh referert i Harper (2012) til at problematisk seksuellatferd hos barn kan oppstå om barna er utsatt for seksuelt materiale som filmer, internettsider og blader. Det samme gjelder også seksuell aktivitet, når grensene og privatlivet rundt sex blir for åpent. I likhet skriver også Kiselica & Morrill-Richards (2007) at om det er et overdrevent eller undertrykt seksuelt klima i familien vil det kunne øke risikoen for søskenincest. Har barnet vært vitne til vold i familien, vil de kunne utøve samme atferden selv, mot for eksempel søsken (Steinmetz, ref. i Kiselica & Morrill-Richards, 2007). Jeg tenker dette også kan være en viktig faktor, gjennom sosiallæring utvikler vi oss. Vi gjenspeiler våre rollemodeller for nettopp å lære, som er en naturlig del av utviklingen vår. Den atferden vi ser rundt oss kan derfor oppfattes som riktig, men dette vil være individuelt. Det er etter min forståelse store ulikheter i hvordan og hvor mye vi blir påvirket. Ifølge undersøkelsene jeg har vist til i kapittel 3.1.2, er de fleste overgrepene gjort av unge på 14 år. Jeg tenker det da kan være viktig for den profesjonelle å ha kunnskap om at overgriperen kan befinne seg i en utviklingskrise. Mange unge er i denne alderen forvirret på grunn av hormoner og seksualitet, som kan gi reaksjoner som tungsinn og depresjoner. På noen kan presset bli så stort, at de kan ty til vold eller overgrep for å få kontroll (Thornton et al., 2008). Tvang, vold og trusler kan brukes som løsninger på følelsesmessig stress, for eksempel med at den sterke utøver makt og vold mot den yngre og svakere.

Det er viktig å huske på at alle familier er unike, også personene som er del av familien. Dette kan gi ulikheter på hva som er riktig hjelp for de enkelte og familien. Min forståelse er at det kan være flere årsaker, men at en sammenheng kan være utydelige grenser, og at forskningen viser at det ofte er snakk om ulik grad av omsorgssvikt. Jeg tenker også at kunnskap om årsaksforklaringer på forekomsten av søskenincest vil være viktig for å kunne gi en familie riktig hjelp etter avdekking.

4.3 Hvordan kan faktorer som stigma, tabu, skam og hemmelighold påvirke familiens situasjon?

Stigma, tabu, skam og hemmelighold kan påvirke situasjonen til en familie etter avdekking av søskenincest. Kunnskap om dette vil kunne gi en bredere forståelse av familiens situasjon i hjelpearbeidet. Som skrevet i kapittel 3.3 skriver Schiefloe (2010) at det er en del forventninger med å tilhøre et samfunn, vi påvirkes av hverandre og de reglene og normene

som finnes i vår kultur. Samtidig er det deler av vår utvikling som er naturlig, som følger oss i stadier gjennom oppveksten og livet. Opplevelsen av å bli stigmatisert kan være en vond følelse. Et stigma av negativ art vil det kunne gjøre at man vil prøve å velge det bort. I dette tilfellet vil det være snakk om å velge å skjule søskenincesten, det kan være til både familie, nettverk og samfunn. Som skrevet tidligere i kapittel 3.3 vil et stigma i følge Schiefloe (2011) kunne utelukke en person fra å bli akseptert i samfunnet, som for de fleste vil være en vond følelse. Et eksempel er at barnet som har forgrepet seg kan oppleve å ikke bli godtatt eller inkludert av både familie, nettverk og samfunn. Stigmatiseringen av overgriper vil kunne påvirke alle familiemedlemmene.

Søskenincest er også et tabubelagt tema, som jf. kapittel 3.3 betyr forbud mot å røre ved personer eller grupper (Tabu, 2005-2007). Tabu har en sammenheng med samfunnet, og det som der anses som rett eller galt, har du gjort noe som er tabu, vil du ha overskredet grenser som majoriteten av samfunnet har. I følge DiGiorgio-Miller (1998) er barn i 6-13 årsalder gamle nok til å forstå at overgrepene ikke er lov. I tillegg vet de i denne aldersgruppen hva et tabu er, som derfor vil kunne medvirke til at de føler skam. I følge Søftestad et al. (2007) vil et tabu kunne opprettholdes ved å utsette overgriper for forakt. Dette kan videre føre til skam, som er en følelse de fleste vil bevisst eller ubevisst unngå. Dette kan derfor føre til at familien velger å ikke prate om situasjonen.

Følelsen av skam og skyld kan øke da man har en hemmelighet. En vanskelighet kan da være at man ikke kan få hjelp utenfra. Både offer og overgriper vil kunne oppleve skam etter overgrepene. Følelsen har negative følger for barnets selvfølelse, som ofte kan føre til at barnet isolerer seg og dermed hindre barnets kontakt med andre (Harper, 2012). Behandlingen av den overgrepsutsattes følelser i forhold til det seksuelle overgrepet kan også bli vanskelig. Selv om familiens søskenincestproblematikk er avdekt til hjelpeapparatet, vil familiens følelse av skam kunne gjøre det vanskelig å prate om det som har skjedd. Cramer referert i Harper (2012) skriver at utviklingen av vennskap, sosiale-ferdigheter og støtte, hjelper barnet til å regulere selvet. Videre skrives det at blir et barn seksuelt misbrukt før fylte syv år, blir organiseringen av ego negativt påvirket, og barnets utvikling av sosialstøtte kan bli redusert. Freud kaller spenningsfeltet hvor barnet må finne løsninger for å dekke egne behov og i tillegg etterkomme omgivelsenes akseptering for ego (Bunkholdt, 2010). Klarer ikke barnet regulere selvet, kan det ofte oppstå intens skam- og skyldfølelse. Barnets utvikling skjer ved

at barnets behov og atferd blir møtt av reaksjoner fra omgivelsene, som gjør at barnet vil endre eller undertrykke behov og ønsker.

Skam og dårlig samvittighet vil kunne gjøre at offer og overgriper hemmeligholder hendelsen (Caffaro & Conn-Caffaro, 2005). En annen årsak kan og være redselen for samfunnets reaksjon, som at de for eksempel selv har skyld i overgrepene. Caffaro & Conn-Caffaro (2005) mener at når det er liten aldersforskjell på søsknene samtidig som de føler at samfunnet har et tvetydig tabu på seksuell uttrykk mellom søsken, kan dette påvirke deres vilje til å fortelle og gi dem redsel for at folk vil tro de ønsket og var med på det. Denne misforståelsen vil bare kunne forverre deres følelse av skam. I likhet skriver Harper (2012) at hemmeligholdet og skyldfølelsen vil hindre offeret fra å fortelle om overgrepet. Det er ikke uvanlig at foreldrene ønsker at barna sine aldri kommer til å fortelle om hendelsen til jevnaldrende venner, naboer, på skolen eller til familienettverk (Søftestad et al., 2007). Flere velger å ikke fortelle om hendelsen, grunnet redsel for stigmatisering (Laupstad & Drangevåg, 2006). Noe som blir samsvarer med Harper (2012) som skriver at hemmelighold og skam kan lede til at offeret ikke avslører overgrepene. Jf. kapittel 3.3 skriver Laupstad & Drangevåg (2006) at hemmeligheter som er innenfor familien, men holdes hemmelig for de utenfor, vil kunne styrke grensene mellom familien og omverdenen. Noe som vil kunne isolere familien for omverdenen og nettverket rundt. Hemmeligheter som søskenincest kan gi angst, utviklet av frykten for avsløring og ubehag da temaet kommer opp. Det kan også bli praktiske vanskeligheter, som at hemmeligheten blir avslørt ved et uhell. Det kan virke inn på familiens liv og fungering, som med relasjoner, allianser og kommunikasjon (Laupstad & Drangevåg, 2006).

Ved å ikke melde fra eller be om hjelp etter at søskenincest avdekkes, vil familien stå uten hjelp, behandling og støtte utenfra. Dette kan for familien bli vanskelig, da det er mange utfordringer med denne problemstillingen (Harper, 2012). Foreldrene har et stort ansvar, de skal støtte både offer og overgriper, i tillegg takle sine egne reaksjoner. De kan og være redde for å diskutere deres problem med søskenincest med utenforstående for familien, da problemet er tabubelagt og de andre kan se på de med avsky eller annen negativitet (Kiselica & Morrill-Richards, 2007).

5. Oppsummering

Innenfor de teoretiske rammene for denne oppgaven, kan viktig kunnskap i møte med søskenincest være en forståelse av hva som kan definere et overgrep. Flere av forskerne setter et skille mellom tvang og frivillighet, noe jeg tenker kan være en god deling. Men om barnet har samtykket til den seksuelle aktiviteten på grunn av redsel for overgriperen, vil dette være en gråsone som er vanskelig å avdekke. Det viser seg å være flere årsaksforklaringer til at søskenincest forekommer, men jeg ser at de fleste forskerne viser til omsorgssvikt eller annen risikoproblematikk i familien. Samtidig er det også blitt trukket frem individuelle årsaker som svar på hvorfor overgrepet hendte. Jeg tenker at her kan den ungeovergriper ha blitt påvirket av risikofaktorer i oppveksten, men at karakteristikk ved barnet også kan være med å påvirke utviklingen av personligheten. Miljø og samfunn er også faktorer som kan påvirke barnets læring og utvikling. Da en hel familie påvirkes av overgrepet, tenker jeg at det kan være en hel familie som vil trenge hjelp. Redselen for stigmatisering kan påvirke medlemmene i familien, dette kan selv etter avdekking til hjelpeapparatet vær vondt og negativt for familien. Det å leve med en hemmelighet kan gi angst for en avsløring. Kunnskap om disse faktorene kan gi forståelse av hvor og hvordan hjelpearbeidet kan gjøres.

Min konklusjon på oppgavens problemstilling er derfor at søskenincest er en sammensatt og vanskelig problematikk. Det er mange faktorer, inkludert de jeg har gjort rede for i oppgaven, som vil være viktig kunnskap for å kunne hjelpe en familie etter avdekking av søskenincest. Det kan være ulike årsaker på hvorfor overgriper forgriper seg, og hva som eventuelt utløser dette. Ved søskenincest problematikk vil også kunnskap om å sette fokus på familien være en viktig del, da det i denne situasjonen er to barn i samme hjem., og at det derfor kan være viktig å være reflektert over ulikheter i familier og mellom individer, og den påvirkning de har vært utsatt for.

6. Litteraturliste

- Berg, Jon Knut. (2011, 6. oktober). Vold. I *Store norske leksikon*. Hentet 2. mai 2014 fra <http://snl.no/vold>.
- Birkhaug, P., Høstmark, I., Inges E.K., Kleive, H., Mæhle, M. & Solberg, Ø. (2005). *Unge overgripere: En kartleggingsundersøkelse i Hordaland*. Tidsskrift for norsk psykologforening, 42(11), 987-993.
- Bunkholdt, V. (2010). *Utviklingspsykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Caffaro, J.V. & Conn-Caffaro, A. (2005). *Treating sibling abuse families*. Aggression and violent behavior, 10, 604-623.
- Cullberg, J. (2007). *Mennesker i krise og utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O.D. (2010). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- DiGiorgio-Miller J. (1998). *Sibling Incest: Treatment of the family and the offender*. Practice Forum, Child welfare, LXXVII(3), 335-346.
- Harper, B.M. (2012). *Moving families to future health: Reunification experiences after sibling incest* (Doktoravhandling). Pennsylvania: University of Pennsylvania. Hentet fra http://scholar.google.no/scholar?hl=en&q=Moving+families+to+future+health%3A+Reunification+experiences+after+sibling+incest+&btnG=&as_sdt=1%2C5&as_sdtp=
- Inges, E.K. & Kleive, H. (2011). *I møte med unge overgripere*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jacobsen, D.I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kiselica, M.S. & Morrill-Richards, M. (2007). *Sibling Maltreatment: The forgotten abuse*.

Journal of Counseling & Development, 85, 148-159.

Laupstad, S. & Drangevåg, I. (2006). *En familiehistorie om Tornerose, forbannelser og andre hemmeligheter*. Fokus på familien, 2006(2), 141-149. Hentet fra http://www.idunn.no/ts/fokus/2006/02/en_familiehistorie_om_tornerose_forbannelser_og_andre_hemmeligheter?highlight=#highlight

Schiefloe, P.M. (2011). *Mennesker og samfunn, Innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Skirbekk, S. & Kjølrsrød, L. (2012, 3. desember). Familie. I *Store norske leksikon*. Hentet 20. mai 2014 fra <http://snl.no/familie>.

Straffeloven. (1902). *Almindelig borgerlig Straffelov 22.mai 1902 nr. 10*.

Loven oppheves ved lov 20 mai 2005 nr. 28 (ikr. fra den tid som fastsettes ved lov). Lovens tittel endret ved lov 23 jan 1998 nr. 9 (korttittel tilføyd). - Se lover 13 des 1946 nr. 14, 11 juni 1971 nr. 52. - Jf. tidligere NL 6 bok, forordning 4 mars 1690, 6 feb 1694, 21 sep 1695, 16 okt 1697, 22 okt 1701 (jf. anordn. 24 jan 1710 og 12 feb 1745, reskript 8 aug 1738 og 23 sep 1763, instruks 9 des 1746 og 5 juni 1776), 8 okt 1725, 17 mars 1741, 7 feb 1749, 20 nov 1750, 5 feb 1751, 23 feb 1752, 18 des 1767, 27 apr 1771, 20 feb 1789, 27 sep 1799, 19 apr 1805, 28 sep 1813, lover 25 okt 1815, 20 aug 1842, 27 mai 1854, 4 juli 1857, 9 juni 1866, 4 mai 1872, 3 juni 1874, 30 apr 1877, 29 mai 1879, 9 juni 1883, 6 juni 1884, 21 juni 1886, 6 juli 1887, 29 juni 1888 nr. 2, 29 juni 1889, 28 juni 1890, 6 juli 1891, 18 juni 1892, 2 mai 1894, 23 juli 1894 og 6 juni 1896. Hentet fra

<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10?q=straffeloven>

Straffeprosessloven. (1986). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker Lov 1981-05-22-25*.

Se tidligere lover 1 juli 1887 nr. 5 (straffesaker), 8 apr 1983 nr. 14, 21 feb 1947 nr. 2 (landssviksaker). LOV-2013-06-21-84 fra 30.12.2013, LOV-2013-06-21-86 fra 13.09.2013. Hentet fra:

<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=straffeprosessloven>

Søftestad, S., Bjørtvedt, M., Haga, J.H. & Hildèn, K.E. (2007). *Unge overgripere i*

familiebehandling, Erfaringer fra det tverretatlige behandlingstilbudet TVERS i Vest-Agder. Fokus på familien, 35(1), 5-19. Hentet fra [http://www.idunn.no/ts/fokus/2007/01/unge_overgripere_i_familiebehandling - erfaringer fra det tverretatlige beh?highlight=#highlight](http://www.idunn.no/ts/fokus/2007/01/unge_overgripere_i_familiebehandling_-_erfaringer_fra_det_tverretatlige_beh?highlight=#highlight)

Søftestad, S. (2005). *Seksuelle overgrep, fra privat avmakt til tverretatlig handlekraft*. Oslo: Universitetsforlaget.

Tabu (2005-2007). I *Store norske leksikon*. Hentet fra: <http://snl.no/tabu>

Teigen, Karl Halvor. (2012, 21. februar). Skam. I *Store norske leksikon*. Hentet 29. April 2014 fra <http://snl.no/skam>.

Thornton, J.A., Chamarette, C., Grant, J., Halse, A., Indermaur & D., Stevens, G. (2008). *Intrafamilial adolescent sex offenders: Family functioning and treatment*. *Journal of family studies*, 14(2-3), 362-375.

Tjora, A. (2011). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.